
RETTIGHEDSERKLÆRING
FOR PERSONER I HJEMLØSHED

RETTIGHEDSERKLÆRING FOR PERSONER I HJEMLØSHED

September 2024 (1. udgave 2. oplag)

Rettighedserklæring for Personer i Hjemløshed

er en dansk version af den europæiske Homeless Bill of Rights udarbejdet af Housing Rights Watch.

Rettighedserklæring for Personer i Hjemløshed

er underskrevet af Københavns kommune den 10. oktober 2023 og af Frederiksberg kommune den 27. september 2024.

Arbejdet med rettighedserklæringen indgår i forskningsprojektet »Ekskluderende design – social eksklusion i byens rum.« Et af projektets formål er at skabe dialog om social eksklusion af personer i hjemløshed i byens rum.

Forskningsprojektet er forankret på Aalborg Universitet, CREATE og er finansieret af VELUX FONDEN.

Forklarende tekst til rettighedserklæringen:

Pia Justesen, PhD

Grafisk design og tryk:

Eks-Skolens Design & Tryk

” Menneskerettighederne slår fast, at ethvert menneske har krav på grundlæggende rettigheder og friheder. Menneskerettighederne er fastsat i internationale konventioner som forpligtelser for stater – herunder den danske stat. Alle offentlige myndigheder skal efterleve Danmarks menneskeretlige forpligtelser. Det gælder også danske kommuner.

Alle har menneskerettigheder i kraft af, at de er mennesker. Menneskerettighederne hviler på en ide om menneskers lige værdighed, og de skal beskyttes uanset, hvor mennesker befinder sig. Menneskerettighederne kan ikke tages fra det enkelte menneske, og personer i hjemløshed har samme menneskerettigheder som alle andre.

Rettighedserklæring for Personer i Hjemløshed er en erklæring med 11 menneskerettigheder, som er særligt relevante for personer, der befinder sig i en hjemløshedssituation. Hæftet beskriver de enkelte menneskerettigheder, hvorfor de er relevante samt den jura, som understøtter dem hver især.

INDHOLD

I.	Retten til bolig.....	7
II.	Retten til værdig nødovernatning.....	11
III.	Retten til det offentlige rum.....	15
IV.	Retten til ligebehandling.....	19
V.	Retten til en adresse.....	25
VI.	Retten til basale sanitære faciliteter.....	29
VII.	Retten til akut hjælp.....	33
VIII.	Retten til at stemme.....	37
IX.	Retten til databeskyttelse.....	41
X.	Retten til privatlivets fred.....	45
XI.	Retten til lovligt at gøre ting som er nødvendige for at overleve.....	49

A large, stylized number '1' graphic in a dark teal color, positioned on the left side of the page. The number is composed of thick, rounded strokes and is partially obscured by a lighter teal background element.

I.

Retten til bolig

En afgørende rettighed for personer i hjemløshed er retten til bolig. Tilbud, der understøtter adgang til passende boliger, skal derfor være tilgængelige for alle personer i hjemløshed.

En bolig kan opfylde nogle af menneskets mest basale behov. Boliger giver ly mod dårligt vejr og mulighed for privatliv og personlige relationer. I en bolig findes døre, der kan åbnes og lukkes til omverdenen. En bolig kan derfor give rammer for kontrol og selvbestemmelse, adgang til vand og sanitet og kan være en base for et trygt og værdigt liv.

JURA

Retten til bolig er omfattet af flere internationale menneskerettighedskonventioner. Både FN's verdenserklæring om menneskerettigheder (artikel 25) og FN's internationale konvention om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder (artikel 11) forpligter medlemsstaterne til at sikre alle en passende bolig.

FN's økonomiske og sociale råd vedtog i juni 2020 en resolution, der har til formål at bekæmpe hjemløshed. Resolutionen slår fast, at det er staterne,

som har det primære ansvar for at afskaffe hjemløshed, og at staterne skal sikre betalelige boliger og social beskyttelse til alle. Derudover sigter FN's verdensmål 11 mod at gøre byer og lokalsamfund inkluderende og bæredygtige. Mål 11 lyder, at alle mennesker inden 2030 skal have adgang til sikre boliger med nødvendige faciliteter og til en overkommelig pris.

I 2021 lancerede EU en europæisk platform til bekæmpelse af hjemløshed i Europa. Aftalen bag platformen sigter mod at afskaffe hjemløshed i 2030 og slår fast, at danske myndigheder løbende skal udvikle og vedtage strategier til afskaffelse af hjemløshed. Strategierne skal fremme adgang til permanente boliger og støtte til personer i hjemløshed.

A large, dark blue, stylized number '8' graphic that serves as a background for the left side of the slide. It is composed of thick, rounded strokes.

II.

Retten til værdig nød- overnatning

Hvis der ikke umiddelbart kan tilbydes en bolig, skal adgang til værdig nødovertatning sikres for alle personer i hjemløshed.

Personer i hjemløshed er i risiko for at blive udsat for overfald og chikane, når de overnatter på gaden. De kan desuden have vanskeligt ved at få dækket grundlæggende behov for søvn, ly, læ, tryghed og restitution efter sygdom. Personer i gadehjemløshed er på den måde i risiko for sygdom og tidlig død, der kunne have været undgået.

JURA

Menneskerettighederne beskytter retten til liv og til menneskelig værdighed. Enhver har ret til at nyde et værdigt liv. Det følger af FN's verdenserklæring om menneskerettigheder (artikel 1 og 22) og af FN's internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder (artikel 6).

Menneskerettighederne beskytter desuden mod grusom, umenneskelig og nedværdigende behandling. Det står i FN's verdenserklæring om menneskerettigheder (artikel 5) og i FN's internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder

(artikel 7). Den europæiske menneskerettighedskonvention har også et forbud mod umenneskelig eller vanærende behandling (artikel 3). Menneskerettighederne påpeger, at hvis staterne ikke hjælper personer, der konkret lever i hjemløshed, kan det udgøre grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling i strid med konventionerne.

EU lancerede i 2021 en europæisk platform til bekæmpelse af hjemløshed i Europa. Aftalen bag platformen slår fast, at ingen skal sove på gaden grundet manglende adgang til nødherberg, og at ingen skal bo i nødherberg eller andet herberg længere tid, end hvad der er nødvendigt for en vellykket flytning til en permanent bolig.

III.

Retten til det offentlige rum

Personer i hjemløshed har ret til at færdes frit og opholde sig i det offentlige rum uden større begrænsninger end hvad, der gælder for andre.

Ekskluderende design og lovgivning begrænser personer i hjemløshed i at bevæge sig rundt i byens rum og tage ophold. Det kan være bænke med armlæn midt på, som gør det umuligt at ligge ned og sove. Det kan også være skilte, som forbyder overnatning i byens parker og grønne områder. Personer i hjemløshed møder på den måde begrænsninger og straf for at bruge det offentlige rum på en måde, som indgår i deres strategier for at overleve på gaden.

JURA

Menneskerettighederne beskytter retten til fri bevægelighed og retten til at forsamle sig. Det står i FN's konvention om borgerlige og politiske rettigheder (artikel 12 og 21). Den europæiske menneskerettighedskonvention beskytter også retten til at deltage i fredelige forsamlinger (artikel 11). Retten til fri bevægelighed og til at forsamle sig må kun begrænses, hvis det er nødvendigt for at beskytte statens sikkerhed, den offentlige orden,

den offentlige sundhed eller andres rettigheder og friheder.

Menneskerettighederne beskytter også mod vilkårlig indblanding i privatliv, familieliv og hjem. Det står i FN's konvention om borgerlige og politiske rettigheder (artikel 17) og i den europæiske menneskerettighedskonvention (artikel 8). Det kan stride mod retten til privatliv og familieliv, hvis en person i hjemløshed bliver tvunget til at forlade en soveplads i byens rum.

IV.

Retten til lige- behandling

Personer i hjemløshed har ret til ligebehandling. Offentlige myndigheder, tilbud og medarbejdere skal respektere retten til ligebehandling uden at diskriminere personer, som ikke har et hjem.

Personer i hjemløshed er i risiko for at blive udsat for diskriminerende holdninger, nedværdigende behandling og stigmatisering. Det gælder bredt i samfundet men også når de fx er i kontakt med offentlige myndigheder om sociale ydelser og hjælp.

JURA

Menneskerettighederne beskytter generelt mod diskrimination og slår fast, at alle har ret til grundlæggende rettigheder og friheder uden forskelsbehandling. Det står i FN's verdenserklæring om menneskerettigheder (artikel 2) og i FN's internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder (artikel 26). Den europæiske menneskerettighedskonvention slår fast, at alle rettighederne i konventionen skal sikres uden diskrimination (artikel 14). Det gælder fx retten til familieliv og privatliv.

FN's konvention om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder indeholder en bred beskyttelse mod diskrimination (artikel 2). Diskrimination på

grund af hjemløshed er derfor i strid med menneskerettighederne, når det handler om sociale og økonomiske rettigheder. Det gælder fx retten til en passende levestandard, social tryghed, uddannelse og sundhed.

FN's økonomiske og sociale råd vedtog i juni 2020 en resolution, der har til formål at bekæmpe hjemløshed. Rådet opfordrede staterne til at bekæmpe diskrimination og negative stereotyper om personer i hjemløshed. Det skal staterne blandt andet gøre ved at styrke lovgivning mod diskrimination og ved at fremme viden om den situation, som personer i hjemløshed befinder sig i. FN's verdensmål har et mål om mindre ulighed, og at diskrimination skal stoppes, så alle skal sikres lige muligheder (mål 10).

EU lancerede i 2021 en europæisk platform til bekæmpelse af hjemløshed i Europa. Aftalen bag platformen sigter mod at afskaffe hjemløshed i 2030 og slår fast, at ingen mennesker skal opleve diskrimination på grund af deres hjemløsesituation.

A large, dark blue, stylized letter 'S' graphic that serves as a background element on the left side of the page. The letter is thick and has a slight shadow effect, giving it a three-dimensional appearance. It is positioned vertically, starting from the top left and extending towards the bottom right.

V.

Retten til en adresse

Personer i hjemløshed har ret til en funktionsdygtig adresse. Ofte er der begrænset adgang til arbejdsmarked og offentlige tilbud for personer i hjemløshed, som ikke kan oplyse en adresse.

En adresse er typisk en forudsætning for formelt at blive en del af det danske samfund. Fx er der som regel krav om en adresse for, at der kan gives sociale ydelser, og for at man kan deltage i valg. Men også i forhold til private aktører kan en adresse være en betingelse for at få adgang til forskellige ydelser. Det kan være muligheden for at få et arbejde eller et økonomisk lån. Mangel på adresse kan derfor betyde, at personer i hjemløshed bliver mødt af barrierer og ikke kan nyde samme rettigheder, som andre borgere har.

JURA

Retten til en adresse er afledt af menneskeretten til at blive anerkendt som retssubjekt. Det er FN's verdenserklæring om menneskerettigheder, som beskytter retten til at blive anerkendt som retssubjekt (artikel 6). At være et retssubjekt betyder, at man som menneske har rettigheder og pligter, at man har en juridisk identitet, og at man er anerkendt

som en del af samfundet. En af forudsætningerne for den anerkendelse er, at man har en adresse. Derfor indebærer menneskeretten til at blive anerkendt som retssubjekt også en ret til en adresse.

Den europæiske menneskerettighedskonvention slår fast, at enhver har ret til respekt for sit privatliv og familieliv, sit hjem og sin korrespondance (artikel 8). Det kræver, at man har en adresse.

VI.

Retten til basale sanitære faciliteter

Personer i hjemløshed har ret til basale sanitære faciliteter. Det omfatter rindende vand (rent drikkevand fx via drikkefontæner eller vandposter), bad og toiletter af en standard, som gør det muligt at opretholde en hygiejne på et værdigt niveau.

Rent drikkevand og sanitære faciliteter er livsnødvendige. Personer i hjemløshed skal som alle andre have vand at drikke og mulighed for at gå på toilet og i bad. At få opfyldt disse basale behov kan desuden være afgørende for at kunne nyde andre menneskerettigheder som retten til arbejde.

JURA

FN's verdenserklæring om menneskerettigheder (artikel 25) og FN's internationale konvention om økonomiske, sociale og kulturelle politiske rettigheder (artikel 11 og 12) slår fast, at enhver har ret til en passende levestandard og den højst opnåelige fysiske og psykiske sundhed. Retten til en passende levestandard og sundhed omfatter retten til mad, klæder, bolig, lægehjælp og nødvendige sociale goder. Drikkevand, toilet og bad er også omfattet.

Den europæiske menneskerettighedskonvention statuerer, at enhver har ret til respekt for sit privat-

liv og familieliv, sit hjem og sin korrespondance (artikel 8). Praksis fra den europæiske menneskerettighedsdomstol peger på, at retten til privatliv også indeholder en ret til vand og sanitære faciliteter.

FN's verdensmål har en specifik forpligtelse til at sikre, at alle har adgang til rent vand og sanitet (mål 6). Mere præcist skal der inden 2030 være lige adgang til sanitære faciliteter og ordentlige toilet forhold. Der skal i den forbindelse være en særlig opmærksomhed på mennesker i sårbare situationer.

EU's drikkevandsdirektiv 2020/2184 forpligter danske myndigheder til at sikre, at sårbare og marginaliserede befolkningsgrupper har adgang til drikkevand (artikel 16).

VII.

Retten til akut hjælp

Personer i hjemløshed har ret til akut hjælp fra sociale myndigheder, sundhedsvæsen, politi og brandvæsen på lige vilkår med andre borgere.

Det er vigtigt at have adgang til en læge ved kritisk psykisk eller fysisk sygdom, ligesom det er vigtigt at få hjælp fra politiet i tilfælde af overgreb eller anden kriminalitet. Personer i hjemløshed kan opleve systemiske og strukturelle barrierer i forhold til at modtage akut hjælp.

JURA

Manglende adgang til akut hjælp kan krænke menneskeretten til liv, menneskelig værdighed og beskyttelse mod grusom og nedværdigende behandling.

Menneskerettighederne beskytter mod diskrimination og slår fast, at alle har ret til grundlæggende rettigheder og friheder uden forskelsbehandling. Det står i FN's verdenserklæring om menneskerettigheder (artikel 2) og i FN's internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder (artikel 26).

Mere specifikt er diskrimination på grund af hjemløshed i strid med FN's konvention om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder (artikel 2). Manglende ligebehandling i forhold til social tryghed og sundhed er diskrimination i strid med menneskerettighederne.

Den europæiske menneskerettighedskonvention statuerer, at alle rettighederne i konventionen skal sikres uden diskrimination (artikel 14). Det gælder fx retten til livet og til friheden fra umenneskelig eller nedværdigende behandling.

VIII.

Retten til at stemme

Personer i hjemløshed har ret til at blive optaget på valglister og skal gives dokumenter, som er nødvendige for at kunne bevise deres identitet og afgive stemme. Personer i hjemløshed har ret til at stemme ved valg og folkeafstemninger uden at blive diskrimineret på grund af deres boligsituation.

For personer i hjemløshed kan manglen på en adresse eller manglen på nødvendige dokumenter påvirke muligheden for at deltage i valg og folkeafstemninger.

JURA

Menneskerettighederne statuerer, at alle har ret til at stemme ved valg, til selv at stille op til valg og til at blive valgt. Det står i FN's verdenserklæring om menneskerettigheder (artikel 21) og i FN's internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder (artikel 25). Den europæiske menneskerettighedskonvention fastslår også en menneskeret til at stemme ved frie valg (Protokol nr. 1, artikel 3). Menneskeretten til at stemme indeholder en ret til de dokumenter, som er nødvendige for at kunne stemme.

Personer i hjemløshed har ret til at stemme på lige vilkår med andre borgere uden at blive diskrimineret på grund af deres hjemløshedsstatus.

En forudsætning for stemmeretten er, at man frit kan ytre sig og deltage i forsamlinger og demonstrationer. Ytringsfrihed og forsamlingsfrihed er begge menneskerettigheder, som er beskyttede af internationale konventioner.

IX.

Retten til data- beskyttelse

Personer i hjemløshed har ret til databeskyttelse og ret til at kontrollere og løbende afgøre, hvem der har adgang til deres journaler (sundhed, bolig, straffeattest) og anden personlig information.

I en hjemløshedssituation er der ikke nødvendigvis adgang til telefon og computer. Det kan vanskeliggøre kontakt til offentlige myndigheder og relevante private aktører som fx en bank. Koblet med en situation der generelt begrænser mentalt og fysisk overskud, kan det derfor være kompliceret for personer i hjemløshed at kontrollere og beskytte egne personlige informationer.

JURA

Retten til databeskyttelse stammer fra den grundlæggende menneskeret til privatliv og til menneskelig værdighed.

Privatlivets fred er beskyttet i FN's verdenserklæring om menneskerettigheder (artikel 12) og i FN's internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder (artikel 17). Den europæiske menneskerettighedskonvention beskytter også retten til privatlivets fred (artikel 8).

EU's charter (artikel 7 og 8) og EU-traktaten (artikel 16) slår fast, at alle mennesker har ret til privatliv og til beskyttelse af deres data. EU's databeskyttelsesforordning giver en vidtstrakt beskyttelse af personlige informationer.

X.

Retten til privatlivets fred

Personer i hjemløshed har ret til privatliv, hvilket i videst muligt omfang skal respekteres og beskyttes i alle former for indkvarteringer. Det gælder også i herberger, nat-cafeer, nødovertatning eller uformelle indkvarteringer, hvor personer i hjemløshed tager ophold.

Beskyttelse af privatliv er væsentligt, når personer i hjemløshed opholder sig og overnatter i forskellige typer af midlertidige indkvarteringer, hvor der ofte er andre mennesker og personale på begrænset plads. Det gælder både, når der er tale om kortvarig overnatning i en nat-cafe, eller når der er tale om et længere ophold på et herberg.

JURA

Privatlivets fred er beskyttet i FN's verdenserklæring om menneskerettigheder (artikel 12) og i FN's internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder (artikel 17). Den europæiske menneskerettighedskonvention beskytter også retten til privatlivets fred (artikel 8).

Menneskerettighederne statuerer, at alle mennesker har ret til privatlivets fred. I alle former for indkvartering, hvor personer i hjemløshed tager ophold, skal menneskeretten til privatliv derfor sikres i videst muligt omfang.

XI.

Retten til lovligt at gøre ting som er nød- vendige for at overleve

Personer i hjemløshed har ret til lovligt at gøre ting, som er nødvendige for at overleve. Overlevelsesstrategier som fx at tigge eller skralde mad skal ikke kriminaliseres, forbydes eller vilkårligt begrænses til specifikke områder.

At blive straffet for at overnatte på gaden, for at lede efter mad eller for at tjene penge gennem tiggeri begrænser muligheden for at tilfredsstille grundlæggende menneskelige behov som at sove og spise. For personer i hjemløshed kan disse aktiviteter høre til en hverdag og til livets opretholdelse.

JURA

Kriminalisering af livsopretholdende adfærd i det offentlige rum kan udgøre en krænkelse af retten til menneskelig værdighed og retten til liv. Det følger af FN's verdenserklæring om menneskerettigheder (artikel 1 og 22) og af FN's internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder (artikel 6), som fastslår menneskeretten til et værdigt liv.

Straf for livsopretholdende adfærd kan også udgøre grusom behandling, der strider mod FN's verdenserklæring om menneskerettigheder (artikel 5) og FN's internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder (artikel 7). Den europæiske

menneskerettighedskonvention har også et forbud mod umenneskelig eller vanærende behandling (artikel 3).

Forskellige FN-organer har gentagne gange anbefalet staterne at afskaffe lovgivning, som kriminaliserer livsopretholdende aktiviteter i det offentlige rum. Det gælder forbud mod at sove, tigge, skralde mad, spise eller udøve personlig hygiejne i det offentlige rum.

THE HOMELESS BILL OF RIGHTS

- I. THE RIGHT TO HOUSING
- II. ACCESS TO DECENT EMERGENCY ACCOMMODATION
- III. THE RIGHT TO USE PUBLIC SPACE AND TO MOVE FREELY WITHIN IT
- IV. THE RIGHT TO EQUAL TREATMENT
- V. THE RIGHT TO A POSTAL ADDRESS
- VI. THE RIGHT TO BASIC SANITARY FACILITIES
- VII. THE RIGHT TO EMERGENCY SERVICES
- VIII. THE RIGHT TO VOTE
- IX. THE RIGHT TO DATA PROTECTION
- X. THE RIGHT TO PRIVACY
- XI. THE RIGHT TO CARRY OUT PRACTICES NECESSARY TO SURVIVAL WITHIN THE LAW

AALBORG
UNIVERSITET